

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв

ОСНОВИ ВІКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ І ПЕДАГОГІКИ

**Програма
для вищих навчальних закладів культури і мистецтв
I–II рівнів акредитації**

**Спеціальність
“Народна художня творчість”**

Київ – 2008

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв

ОСНОВИ ВІКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ І ПЕДАГОГІКИ

Програма
для вищих навчальних закладів культури і мистецтв
I–II рівнів акредитації

Спеціальність
“Народна художня творчість“

Київ – 2008

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Видання здійснено на замовлення Державного методичного центру навчальних закладів культури і мистецтв України

ОСНОВИ ВІКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ І ПЕДАГОГІКИ

Програма для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I–II рівнів акредитації. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2008. – 12 с.

Укладач	<i>Л. Т. Стефанівська</i> – викладач-методист Калуського коледжу культури і мистецтв
Рецензенти:	<i>Г. М. Крючковська</i> – викладач-методист Тербовлянського вищого училища культури <i>М. А. Головач</i> – викладач Самбірського училища культури
Редактор	<i>Є. Д. Колесник</i>
Відповідальний за випуск	<i>Т. Ф. Стронько</i>

Навчальне видання

Формат 60×84_{1/16}. Папір офсетний. Друк ризографічний
Ум. друк. арк. 0,7. Наклад 100 прим.

ПП “НОВА КНИГА” м. Вінниця, вул. Квятека, 20

Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

ДК №2646 від 11.10.2006 р.

Тел. (0432)52-34-80, 52-34-82 Факс 52-34-81

E-mail: info@novaknyha.com.ua

© Державний методичний центр навчальних закладів культури і мистецтв України, 2008

Притаманний сучасній цивілізації динамізм, підвищення ролі особистості, гуманізація і демократизація суспільства, інтелектуалізація праці, швидка зміна техніки і технології в сучасному світі – усе це потребує створення умов, за яких народ України став би нацією, яка постійно навчається (з державної національної програми “Освіта” (Україна XXI століття)).

Вирішення поставлених завдань потребує підвищення психологічної культури населення, зокрема людей, які з огляду на свої професійні обов’язки займаються навчанням та вихованням підрастаючого покоління.

Курси “Вікової психології” та “Педагогічної психології”, інтегровані в єдиний навчальний предмет “Основи вікової психології та педагогіки”, є обов’язковими для підготовки викладачів фахових дисциплін в умовах навчальних закладів культури і мистецтв. Розробка даної навчальної програми вмотивована потребами вивчення інтегрованого курсу вищеперерахованих психолого-педагогічних дисциплін за умови відсутності його уніфікованої програми.

Дана навчальна програма спрямована на опанування нових і поглиблення раніше набутих знань з предметів психолого-педагогічного циклу та інтегрування їх у загальну систему підготовки працівника культури та викладача художньо-естетичних дисциплін.

Програма курсу “Основи вікової психології та педагогіки” розрахована на 74 години аудиторних занять згідно з листом Міністерства культури і мистецтв України від 27.12.2002р. № 14–6174/17.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Запропонований курс покликаний дати теоретичні і практичні знання про закономірності і динаміку психічного розвитку і формування особистості в процесі онтогенезу, її соціалізації, особливостей психічного розвитку на різних вікових етапах. Разом з тим, даний курс повинен озброїти студентів знаннями психології виховного процесу та його впливу на формування особистості, психології навчального процесу та умов його оптимізації, а також ознайомити студентів з психологічними основами педагогічної діяльності, з суттю поняття педагогічної майстерності.

Курс “Основи вікової психології та педагогіки” всебічно розглядає та досліджує питання, пов’язані з практичною педагогічною діяльністю майбутнього викладача художньо-естетичних дисциплін.

Зміст дисципліни складають два взаємопов’язані блоки, а саме: “Основи вікової психології” та “Педагогічна психологія”, які скеровані на формування у свідомості студентів системи психологічних та педагогічних уявлень і понять, розуміння основних проблем, завдань педагогічної діяльності та формування готовності їх розв’язання і реалізації в процесі практичної діяльності.

Орієнтовний тематичний план

№ п/п	Розділ, тема	Кількість годин		
		всього	лекційні	семінарські
I.	Вступ до вікової психології			
	Тема 1. Предмет, завдання, методи вікової психології.	2	2	
	Тема 2. Закономірності та динаміка психічного розвитку і формування особистості в онтогенезі.	8	6	
	Тема 3. Соціалізація особистості.	4	4	2
II.	Вікова психологія			
	Тема 4. Психічний розвиток і формування особистості до вступу в школу.	8	6	2
	Тема 5. Психічний розвиток і формування особистості молодшого школяра.	6	4	2
	Тема 6. Особливості психічного розвитку і формування особистості в підлітковому віці.	6	4	2
	Тема 7. Особливості психічного розвитку і становлення особистості в юнацькому віці.	6	4	2

Педагогічна психологія				
III.	Тема 8. Психологія виховання як цілеспрямованого і керованого процесу формування особистості та її соціалізації.	12	10	2
	Тема 9. Психологія навчання та умови його оптимізації.	12	10	2
	Тема 10. Психологія педагогічної діяльності.	10	8	2
Всього		74	58	16

ЗМІСТ ТЕМ ПРОГРАМИ

Тема 1. Предмет, завдання, методи вікової психології

Єдність загальної та вікової психології, теоретичні і практичні завдання на сучасному етапі, історія розвитку вікової психології, методи даної науки. Значення знань з вікової психології для загального та професійного розвитку викладача художньо-естетичних дисциплін та працівника культури.

Тема 2. Закономірності і динаміка психічного розвитку і формування особистості в онтогенезі

Напрями розвитку особистості. Фактори, рушійні сили, закономірності психічного розвитку. Джерела, умови, рушійні сили особистісного розвитку. Діяльність – основа розвитку особистості. О. Леонтьєв про провідну діяльність. Вікова періодизація дитинства (за Д. Ельконіним).

Тема 3. Соціалізація особистості

Теорії особистості. Поняття про соціальний розвиток особистості та його основні фази. Інститути та механізми соціалізації. Індивідуалізація особистості.

Тема 4. Психічний розвиток і формування особистості до вступу в школу

Розвиток дитини в грудному віці, в ранньому та дошкільному дитинстві. Психологічні особливості, особистісний розвиток, формування

мотиваційної та ціннісно-сислової сфери. Кризи першого і третього року життя.

Тема 5. Психічний розвиток і формування особистості молодшого школяра

Види готовності до вступу в школу. Суть вікової кризи 6–7 року життя.

Психічні процеси молодшого школяра.

Навчальна діяльність, художньо-естетичний розвиток, соціалізація молодшого школяра.

Тема 6. Особливості психічного розвитку і формування особистості в підлітковому віці

Загальна характеристика особливостей підліткового віку. Розвиток особистості, формування самосвідомості, прагнення до спілкування, самовиховання.

Особливості навчальної діяльності. Вікова криза підлітка.

Тема 7. Особливості психічного розвитку і становлення особистості в юнацькому віці

Загальна характеристика віку ранньої юності. Психологічні особливості, соціальна ситуація розвитку особистості старшокласника. Навчальна та професійно-орієнтаційна діяльність школяра старшого шкільного віку.

Тема 8. Психологія виховання як цілеспрямованого і скерованого процесу формування особистості та її соціалізації

Загальна характеристика процесу виховання. Цілі та методи виховання. Соціальна ситуація розвитку особистості.

Формування мотиваційної сфери особистості. Мотивація і мотив, вікові закономірності та шляхи їх формування.

Психологічний об'єкт виховання. Психологічні вимоги до виховного процесу. Психологічні механізми формування особистості.

Формування моральної свідомості та стадії цього процесу. Формування моральних понять та морального досвіду особистості.

Тема 9. Психологія навчання та умови його оптимізації

Навчання та його різновиди.

Загальна характеристика процесу учіння. Навчальна діяльність, її предметний зміст, структура. Мотивація учіння. Засвоєння навчального матеріалу – центральна ланка навчальної діяльності: його стадії, характеристики.

Формування понять, умінь і навичок.

Тема 10. Психологія педагогічної діяльності

Структура педагогічної системи. Структура предмета діяльності вчителя.

Специфіка педагогічного мислення, його функції.

Педагогічне спілкування: завдання, стадії, стиль.

Бар'єри педагогічної взаємодії.

Педагогічна перцепція.

Поняття педагогічної майстерності: суть, основні компоненти. Педагогічні здібності, педагогічний такт, педагогічна етика, професійні знання, культура мови. Авторитет та його набуття.

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 2. Закономірності і динаміка психічного розвитку і формування особистості в оточенні

План

1. Напрями розвитку особистості.
2. Фактори, рушійні сили, закономірності психічного розвитку.
3. Особистісний розвиток: джерела, умови, етапи, рушійні сили.
4. Діяльність: види, типи, структура.
5. Вікова періодизація дитинства за провідним видом діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волкова Н. М. Педагогіка. – К., 2002.
2. Гамезо М. В. Возрастная и педагогическая психология. – М., 1984.
3. Головінський І. І. Педагогічна психологія. – К., 2003.

4. *Гуревич К. М.* Индивидуально-психологические особенности школьников. – М., 1988.
5. *Киричук О. О., Романець В. О.* Основи психології. – К., 1996.
6. *Степанов О. М., Фіцула М. М.* Основи психології і педагогіки. – К., 2004.
7. *Цимбалюк І. М., Яницька О. Ю.* Психологія загальна. – К., 2004.

Тема 4. Психічний розвиток і формування особистості до вступу в школу

План

1. Розвиток дитини в грудному віці.
2. Напрями розвитку дитини в ранньому дитинстві.
3. Формування самосвідомості дитини.
4. Особливості психічного розвитку дитини дошкільного віку.
5. Формування мотиваційної сфери дошкільника.
6. Фази, механізми, інститути соціалізації та їх рівень на етапі дошкільного дитинства.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Гамезо М. В. и др.* Возрастная и педагогическая психология. – М., 1984.
2. *Костюк Г. С.* Вікова психологія. – К., 1976.
3. *Мухина М. С.* Детская психология. – М., 1986.
4. *Петровский А. В.* Популярные беседы о психологии. – М., 1986.
5. *Степанов О. М., Фіцула М. М.* Основи психології і педагогіки. – К., 2004.

Тема 5. Психічний розвиток і формування особистості молодшого школяра

1. Види готовності до вступу в школу.
2. Вікова криза 6–7 рр. життя.
3. Психічні процеси молодшого школяра.
4. Навчальна діяльність у молодшому шкільному віці.
5. Художньо-естетичний розвиток молодшого школяра.
6. Соціалізація особистості молодшого школяра в умовах цілеспрямованого педагогічного процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Гамезо М. В. и др.* Возрастная и педагогическая психология. – М., 1984.
2. *Заброцький М. М.* Основи вікової психології. – К., 2002.
3. *Костюк Г. С.* Вікова психологія. – К., 1976.
4. *Люблінська Г. С.* Дитяча психологія. – К., 1974.
5. *Петровский А. В.* Популярные беседы о психологии. – М., 1986.

Тема 6. Особливості психічного розвитку і формування особистості в підлітковому віці

План

1. Особливості підліткового віку як перехідного.
2. Вікова криза підліткового віку.
3. Провідний вид діяльності підлітка.
4. Соціальна ситуація розвитку особистості.
5. Вікові закономірності формування ціннісно-сислової та мотиваційної сфери особистості підлітка.
6. Психологічні процеси підлітка, психічні новоутворення.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Заброцький М. М.* Основи вікової психології. – К., 2002.
2. *Костюк Г. С.* Вікова психологія. – К., 1976.
3. *Макарова Л. І., Гах Й. М.* Основи психології і педагогіки. – К., 2005.
4. *Мухина М. С.* Детская психология. – М., 1986.
5. *Сухомлинський В. С.* Як виховати справжню людину. – К., 1976.

Тема 7. Особливості психічного розвитку і становлення особистості в юнацькому віці

План

1. Соціальна ситуація розвитку старшокласника.
2. Стабілізація психічного розвитку.
3. Почуття дорослості, максималізм та негативізм у ранній юності.
4. Психічні процеси старшокласника.
5. Особливості формування особистості юнака (юнки).

ЛІТЕРАТУРА

1. *Гамезо М. В. и др.* Возрастная и педагогическая психология. – М., 1984.
2. *Заброцький М. М.* Основи вікової психології. – К., 2002.
3. *Кон И. С.* Психология ранней юности. – М., 1983.
4. *Крутецкий В. А.* Психология. – М., 1986.
5. *Макарова Л. І., Гах Й. М.* Основи психології і педагогіки. – К., 2005.

Тема 8. Психологія виховання як цілеспрямованого і керованого процесу формування особистості

План

1. Цілі та методи виховання.
2. Мотивація, мотив та вікові закономірності їх формування.
3. Психологічний об'єкт виховання.
4. Психологічні вимоги до виховного процесу.
5. Формування моральної свідомості та стадії цього процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Вишневський О. О.* Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси. – Львів, 1996.
2. *Волкова Н. М.* Педагогіка. – К., 2002.
3. *Гончаренко І. С.* Педагогічний словник. – К., 2000.
4. *Кабалевский Д. Б.* Воспитание ума и сердца. – М., 1989.
5. *Лозниця В. С.* Педагогіка і психологія. – К., 1999.
6. *Стельмахович М. Г.* Теорія і практика українського національного виховання. – Івано-Франківськ, 1996.
7. *Фіцула М.* Педагогіка. – К., 2001.

Тема 9. Психологія навчання та умови його оптимізації

План

1. Научування та його різновиди.
2. Учіння та навчальна діяльність: основні характеристики, предметний зміст, структура.
3. Мотивація учіння.
4. Засвоєння навчального матеріалу.
5. Поняття, уміння, навички.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Алексюк А. М.* Загальні методи навчання в школі. – К., 1973.
2. *Головінський І. І.* Педагогічна психологія. – К., 2003.
3. *Заброцький М. М.* Педагогічна психологія. – К., 2000.
4. *Костюк Г. С.* Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. – К., 1989.
5. *Дидактика современной школы / Под. ред. Онищука В. А.* – К., 1997.
6. *Окон В. И.* Введение в общую дидактику. – М., 1990.
7. *Степанов О. М., Фіцула М. М.* Основи психології і педагогіки. – К., 2004.

Тема 10. Психологія педагогічної діяльності

План

1. Структура педагогічної системи.
2. Педагогічне мислення.
3. Педагогічне спілкування.
4. Бар'єри педагогічної взаємодії.
5. Педагогічна перцепція.
6. Педагогічна майстерність.
7. Педагогічні здібності.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Гамезо М. В.* Возрастная и педагогическая психология. – М., 1984.
2. *Добрович А. Б.* Воспитателю о психологии. – К., 2000.
3. *Заброцький М. М.* Педагогічна психологія. – К., 2000.
4. *Кан-Калик В. А.* Учителю о педагогическом обучении. – М., 1987.
5. *Кан-Калик В. А.* Педагогическое обучение как предмет теоретического и прикладного исследования // Вопросы психологии. – 1985. – № 4.
6. *Рейн А. А., Коломинский Я. Л.* Социальная педагогическая психология. – СПб, 1999.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. *Выготский Л. С.* Педагогическая психология. – М., 1991.
2. *Войтко В. І.* Психологічний словник. – К., 1986.
3. *Волкова Н. М.* Педагогіка. – К., 2002.
4. *Головінський І. І.* Педагогічна психологія. – К., 2003.
5. *Добрович А. Б.* Воспитателю о психологии и психогигиене общения. – М., 1987.
6. *Заброцький М. М.* Основи вікової психології. – К., 2002.
7. *Заброцький М. М.* Педагогічна психологія. – К., 2000.
8. *Зимняя И. А.* Педагогическая психология. – Ростов на Дону, 1997.
9. *Кан-Калик В. А.* Учителю о педагогическом общении. – М., 1987.
10. *Киричук О. В., Романець В. А.* Основи психології. – К., 1996.
11. *Костюк Г. С.* Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. – К., 1989.
12. *Кузьмина Н. В.* Способность, одаренность и талант учителя. – Л., 1985.
13. *Лозниця В. С.* Педагогіка і психологія. – К., 1999.
14. *Леонтьев А. А.* Деятельность, сознание, личность. – М., 1975.
15. *Леонтьев А. А.* Педагогическое общение. – М., 1979.
16. *Немов Р. С.* Психология: в 3 кн. Кн. 2. Психология образования. – М., 1998.
17. *Пелех П. М., Герасимчук І. О., Шиян М. М.* Основи психології і педагогіки. – К., 2002.
18. *Подласый И. П.* Педагогика. – М., 1999.
19. *Степанов О. М., Фіцула М. М.* Основи психології і педагогіки. – К., 2004.
20. *Хон И. С.* Педагогическая психология. – СПб, 2002.
21. *Фіцула М. М.* Педагогіка. – Тернопіль, 2004.
22. *Ягулов В. В.* Педагогіка. – К., 2002.
23. *Ярмаченко М. Д.* Педагогіка. – К., 1985.